

Jan Nepomucen Lewicki „Górale Karpaccy” 1841

Opis instruktażu - Tańce Górali Żywieckich

Instruktaż został opracowany na podstawie informacji jakie zebrałem w czasie warsztatów (ORSZPiT, CAK) i konsultacji prowadzonych przez specjalistów z regionu wśród nich: Maria Romowicz, Jan Brodka, Jan Gąsiorek, Władysław Koźbiał, Krystyna Kwaśniewska. Opis dotyczy sześciu tańców Górali Żywieckich do których na platformie została umieszczona muzyka: Hajduk, Koło, Koń, Obyrtka, Siustany i Zabawy pasterskie. Specjalne nagranie w opracowaniu Jana Brodki, wykonano w Żywcu przez muzyków i śpiewaków z regionu. Jest ono w wersjach: każdy taniec osobno oraz w postaci wiązanki tych tańców. Każda wersja jest w dwóch wariantach: muzyka instrumentalna do śpiewania na żywo oraz pełne nagranie ze śpiewem. Instruktaż zawiera filmy z podstawowymi ujęciami, krokami i figurami tanecznymi. Na filmach pokaz wykonują tancerze ZPiT Politechniki Warszawskiej w elementach i kostiumach z regionu. Tancerka w tzw. „siwiźnie” czyli odmianie codziennej stroju góralek żywieckich. Położenia rąk i ustawienia w parze zostały zarejestrowane z odbiciem w lustrze, dzięki czemu można w pełni zaobserwować całą sylwetkę tancerzy. Niektóre kroki taneczne są w dwu wersjach: z muzyką i na liczenie.

Poniżej wykaz filmów zgodny z ułożeniem w folderach. Dodatkowy komentarz do niektórych filmów oznakowany jest na zielono.

Stara Wieś, grudzień 2020r.

Janusz Chojecki

HAJDUK

Taniec mimo że z wpływami węgierskimi stał się tańcem rodzimym. Jest tańcem parowym to jednak taniec dziewcząt jest tłem do popisów tancerzy. Często popis jest wykonaniu jednej pary, czasami kilku par. Do popisów parę wyprowadza dziewczyna. Tancerka z wyprostowaną sylwetką tańczy lekko i „skromnie”. Tancerz także prosto ale cały czas na zgiętych kolanach, tańczy ostro, niemal do zapamiętania. Taniec kierowany jest przez wodzireja który daje hasło do zmiany kroków czy figur. Hajduka tańczy się na ogół w jednolitej formie: w pierwszej części taniec parami w gromadzie z przeplataniem przyśpiewkami, w drugiej popisy par, taniec kończy się figurami zbiorowymi - najczęściej wirowaniem par krokiem góralskim. Tempo jest zmienne. Często po wolno zaśpiewanej przyśpiewce muzyka gra w zawrotnym tempie.

USATAWIENIA

1.ustawienia w parze

- 0'02"- 0'13" Ujęcie obok siebie, połączone rękoma wewnętrznymi
- 0'14"- 0'21" Dalej od siebie, ręce lekko uniesione
- 0'22"- 0'27" Ujęcie naprzeciw siebie za obie ręce
- 0'28"- 0'34" Za prawe dłonie
- 0'35"- 0'48" Objęcie w pasie

KROKI TANECZNE

1. Dostawiany

Dostawiany krzyżowany

W krokach gdzie stopę ustawia się przed drugą, jest ona lekko wykręcana, tak aby mały palec dotykał podłogi.

2. Hajdukowy

Podwójny

Szybki

W podwójnym po każdym podskoku pieta na moment musi dotknąć podłogi.

W szybkim należy uważać aby łydka dotykała do piszczeli drugiej nogi.

3. Hajdukowy poczwórny

Dla chłopców

Wyrzucenie nogi ostro na „raz”

4. Trójkowy

Dla tancerek

4a. Wersja na liczenie - trójkowy

5. Hajdukowe kombinacje

Podwójny z chodem i zeskokiem

Podwójny z biegiem i zeskokiem

Tancerze stosują wiele kombinacji kroków z różnymi krokami hajduka.

6. Góralski

Należy zwrócić uwagę aby po każdym zeskoku obie stopy były równomiernie obciążone.

7. Obijany

O pięty

Motyl

Obijany o pięty często wykonuje się ze zgiętymi rękoma w łokciach (na wysokości piersi).

8. Pełzany

9. Ubijany

Bez i z klaskaniem

Ubijanym mogą chłopcy przemieszczać się w przód, w bok, oraz przesuwać się jeden pod drugim.

10. Podchybywany

Z nakładką

Z uderzeniem o pięty

Z uderzeniem od boku

11. Skoki

Z uderzeniem o piętę

FIGURY TANECZNE

1. Prowadzenie

Tancerza przez tancerkę

2. Góralski w obrocie

KOŁO

Taniec ogłasza wodzirej okrzykiem „Do koła” i tańczy w pierwszej parze korowodu par, za nim na jego znak zmieniają kierunek pochodu. Tancerze wykonują ruchem ciągłym, równomierne w rytmie ćwierćnut niewielkie kroki chodu. W czasie tańca szczególnie przy zamkniętym kole śpiewano. Tańcem wychodziło się z izby z towarzyszeniem dudziarza i skrzypka. Czasami wychodzono przez okna.

1. Figury taneczne

Po kole do serca

Po kole od serca

Zmiana kierunku

Podchybywany pod ręką

W korowodzie pary mogą utworzyć złączonymi rękoma bramki pod którymi przechodzą za wodzirejem kolejne pary.

KOŃ

Pierwszą i główną część tańca wykonują sami chłopcy za wodzirejem który zaczął przyśpiewkę. W czasie przyśpiewki wykonuje w miejscu drobne kroki np. cofany (jak koń na

uwieży). Charakter ruchu po kole mimo że z akcentami jest płynny a zarazem silny jakby pochod konia w kieracie. Po przetańczeniu w różne kierunki po kole, po drogach spiralnych, dość „obcesowo” zabierają partnerki do dalszej części tańca kontynuując ruch za parą z wodzirejem po różnych liniach. Stosują przy tym krok podchybywany (jest w folderze Obyrtka - Kroki taneczne)

USATAWIENIA

1. Ustawienia pary

Położenia rąk

0'05"- 0'13" Ręce oparte na pośladkach –tancerz. Tancerka na biodrach

0'14"- 0'21" Trzymanie dyszlowe

2. Ustawienia grupy

0'12"- 0'17" Ręka na barku

0'18"- 0'22" Ręce na ramionach

Bywa też że wiążą koło splatając ręce w koszyczek z tyłu.

KROKI TANECZNE

1. Cofany

Krok w rytmie w metrum $\frac{3}{4}$ do melodii metrum parzystym. Mimo tego tancerze wykonują go swobodnie przy czym często unoszą prawą rękę w górę, także z kapeluszem potrząsając nim. Krok wykonywany jest w czasie przyśpiewki.

2. Chłopcy w kole

Potrójny z przeskokiem

Dwa, i potrójny z przeskokiem

Dwa, i zeskok

OBYRTKA

To „obyrtanie” czyli obracanie się pary wokół wspólnej osi z przesuwaniami po linii koła. Krążenie w różnych kierunkach a przy zmianie kierunku przytupy czyli „cupkanie”. Para aby się popisać krąży często w jednym miejscu czyli „na jednej dylinie”. Przed tańcem pary tancerz popisuje się krokami przemieszczając się swobodnie, dochodzi przed muzyków kończy zeskokiem i śpiewa przyśpiewkę, bez towarzyszenia muzyki. Następnie płaci muzykom i obchodząc tańcem izbę zaprasza partnerkę. W czasie tańca pary daje znać aby inni dołączyli się do wspólnego wirowania. Muzycy stopniowo zwiększają tempo. Wir par przerywany jest kolejnymi przyśpiewkami w wykonaniu partnerki, pary, lub grupy, ale z akompaniamentem muzyki. Teksty przyśpiewek odnoszą się do aktualnej sytuacji młodych ludzi w swoim środowisku. Tancerz decyduje o wyborze kierunku tańca i kroków. Górale Beskidu Żywieckiego często kończą inne tańce Obyrtką, bądź wplatają do nich kroki Obyrtki. Czasami wirowanie wykonuje tancerz z dwoma tancerkami, czy trójka dziewcząt lub dwie czy więcej par zamykając koło splecionymi z tyłu rękoma -koszyczek.

USATAWIENIA

1. Położenia rąk

0'04"- 0'11" Ręce oparte na biodrach

0'12"- 0'14" Ręka wzniesiona, w bok - w przód

0'21"- 0'25" Ręka w górze z kapeluszem

0'26"- 0'30" Ręce do Cupkanego

2. Ustawienia w parze

0'03"- 0'07" Objęcie zamknięte na wprost

0'08"- 0'13" Boczne

0'14"- 0'21" Ręka w górze, i z kapeluszem

0'22"- 0'25" Boczne zawierane

0'26"- 0'31" Ujęcie pod ręką chłopca

0'32"- 0'36" Ujęcie do biegu po kole

0'37"- 0'42" Koszyczek

KROKI TANECZNE

1. Akcenty

Podwójny

Z zeskokiem na „raz”

Potrójny z przeskokiem

Wielokrotny.

Kroki akcentowane wielokrotnie czyli cupkanie wykonują tancerze przy zmianie kierunku krążenia lub w czasie tańca.

2. Podstawowy obyrtki

Krok wykonywany jest cały czas na lekko zgiętych kolanach, utrzymując ciężar ciała nad stopą z przodu.

2a. Wersja na liczenie – podstawowy obyrtki

3. Męski

Stawiany na piętę

4. Podchybywany

4a.wersja na liczenie - podchybywany

FIGURY TANECZNE

1. Obyrtka zamknięta

Wykonują obyrtkę wyprostowani. Tancerz ma pas biodrowy lekko wypchnięty w tył.

2. Boczna podstawowa

Podstawowa, zawierana

Z ręką

Z kapeluszem.

3. Boczna równoległa

Tancerka krokiem podstawowym, tancerz krokiem męskim na piętę

4. Cupkany

W obrocie

Bez muzyki

Cupkanie wielokrotne może być wykonane nie tylko w parach ale i w grupach tancerzy jednocześnie np.:

- pary łączą koło i cupkają przemieszczając się do środka i na zewnątrz koła
- chłopcy jeden za drugim trzymając rękę na ramieniu poprzednika z kapeluszem w drugiej ręce.

SIUSTANY

Siustanie to po góralsku szuranie po podłodze ruchami ostrymi i urywanymi. Siustaniem w pojedynczych parach tworząc koszyczek, tańczą krążąc w miejscu czy po kole lub przesuując się do przodu lub w tył, zmieniając kierunki. Przed każdą zmianą wykonują cztery kroki akcentowane tzw. nawrót, najczęściej w tył partnera. Przy nawrocie często skandują np. siu-stu, siu-stu!. Czasami zanim wykonają nawrót zatrzymują się na jeden takt wyprostowani w pozie w bezruchu z akcentem i okrzykiem „hej!” na raz”.

1. Ustawienia w parze

Koszyczek

Ujęcie pod ręką chłopca

Objęcie zamknięte boczne

2. Akcenty

Na zakończenie tańca.

Często w czasie tych akcentów skandują „Siu-stu, siu-stu, siust!”

3. Figury taneczne

Połączone nawrotem:

- siustanie po kole
- pod ręką chłopca
- w objęciu zamkniętym

Zakończenie

W opracowaniu scenicznym można siustać po dwie pary tzw. zegarek, czy w zamkniętym kole za ręce lub chłopcy na zewnątrz w kole za ramiona a dziewczęta w środku.

ZABAWY PASTERSKIE

To popis sprawności jaką nabywają chłopcy w czasie pracy na hali. Wykonują je najczęściej w czasie spotkania z dziewczętami. Wykorzystują do tego różne kroki i figury taneczne takie jak:

- ubijany (hajduk film nr 9) w rzędach, szeregach, w obrotach, w rozkroku czy z klaskaniem
- przekładanie kapeluszy w kole, w przysiadzie, w parze, pod nogą
- siadany z przekładaniem logi, kapelusza z klaskaniem
- przeskoki przez logę, palice czy kapelusz
- prowadzenie logi pod siebie
- podcinanie i bitka
- hajduki, węgierski

Po tych popisach zapraszają dziewczęta do tańca, najczęściej zaczynają obyrtką.

1. Siadany

Z logą, z kapeluszem pod nogą

Z klaskaniem

2. Przekładanie kapeluszy

3. Bitwa

Podcinanie i wyskok

4. Przeskok przez logę

5. Węgierski i hajduki